

УДК 347.91

С. І. ПУЛЬ,

аспірантка кафедри цивільного права та процесу
факультету № 6 (права та масових комунікацій)
Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ ПОЗОВІВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

З'ясовано особливості класифікації позовів у цивільному судочинстві. Проаналізовано різні ознаки такої класифікації. Визначено, що класифікація позовів можлива за матеріально-правовою і процесуально-правовою ознаками. Стверджується, що за матеріально-правовою ознакою класифікація позовів відповідає галузі права. Досліджено, що залежно від мети захисту суб'єктивного права або законного інтересу розрізняють позови: про присудження, про визнання, перетворювальні. Виділено також такі ознаки для класифікації: характер посягання на суб'єктивні права і законні інтереси суб'єктів матеріальних правовідносин; орган, правомочний розглядати і вирішувати цивільні та адміністративні позови; суб'єктний склад.

Ключові слова: позов, класифікація позовів, пред'явлення позову, характер посягання, суб'єктний склад, непрямий (похідний) позов; груповий позов.

Pul, S.I. (2015), "Features of the complains' classification in civil proceedings" ["Osoblyvosti klasyfikatsii i pozoviv u tsyvilnomu sudochynstvi"], *Pravo i Bezpeka*, No. 4, pp. 126–132.

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство переживає період реформування системи законодавства, у зв'язку з чим особливої актуальності набуває проблема захисту порушеного або оспорюваного права і охоронюваного законом інтересу в цивільному судочинстві за допомогою позовної форми захисту цивільного права. Позов як засіб судового захисту суб'єктивних прав і законних інтересів належить до фундаментальних категорій української правової системи. Незважаючи на те, що практично жоден з учених-процесуалістів не оминув своєю увагою цей інститут, багато проблем позовної форми захисту права, зокрема проблема класифікації позовів, є недостатньо розробленими, а деякі положення у зв'язку з розвитком сучасного законодавства і зовсім втратили свій первісний зміст. Зауважимо, що класифікація являє собою спосіб виявлення і фіксації суттєвих якостей і властивостей об'єктів, що ідентифікуються. У другій половині двадцятого сторіччя про класифікацію заговорили як про спеціальний метод і особливу методологічну науку поряд з розпочатими дослідженнями в галузі системного аналізу, структурного аналізу та моделювання суспільних процесів. Класифікація як спеціальний метод наукового дослідження широко використовується в юридичних науках, у тому числі в науці цивільного процесуального права.

Стан дослідження. У цивільній процесуальній науці поняття позовів та їх класифікації розглядалися М. Гуревичем [1, с. 64–83], О. Добровольським [2, с. 16–31], О. Клейнманом [3, с. 147–168], В. Комаровим [4, с. 34–38], В. Крой-

тором [5, с. 140–151], Г. Осокіною [6, с. 63–109], В. Тертишниковим [7, с. 210–216], М. Треушниковим [8, с. 220–241], іншими вченими. Водночас відсутність єдиного законодавчого поняття позову є основою для виникнення помилок у класифікації позовів. Зараз в літературі загальноновизнано, що класифікація позовів може проводитися за матеріально-правовою ознакою і виходячи з процесуальної мети позову. Інші підстави класифікації переважно більшістю авторів не розглядаються.

Метою статті є з'ясування особливостей класифікації позовів у цивільному судочинстві.

Виклад основного матеріалу. Під класифікацією слід розуміти розподіл речей, предметів, явищ, фактів по групах (класах) згідно із загальними (типовими) ознаками об'єктів, що класифікуються, в результаті чого кожен клас має своє постійне, визначене місце. Щоб класифікація виконала поставлені перед нею завдання, необхідно як підставу для виділення фактів і явищ правової дійсності брати найбільш суттєві і важливі в практичному відношенні ознаки. При цьому під істотними ознаками слід розуміти ознаки, які обов'язково належать предмету, виражають його внутрішню природу і сутність.

Визначення позову як вимоги про захист порушеного або оспореного права чи законного інтересу дає можливість виділити ті його суттєві і важливі у практичному плані ознаки, які мають бути покладені в основу класифікацій позовів. Так, класифікація позовів можлива за двома раніше зазначеними ознаками (критеріями): матеріально-правовою і процесуально-

правовою [8, с. 220–241; 9, с. 137–142; 10, с. 90–96; 11, с. 120–123].

За матеріально-правовою ознакою класифікація позовів відповідає галузі права. Позови, що випливають із трудових відносин, будуть трудові; з житлових правовідносин – житлові; із цивільних правовідносин – цивільні; із сімейних правовідносин – сімейні і т. д. Усередині кожної групи може бути більш конкретна класифікація. Наприклад, позови з цивільних правовідносин, у свою чергу, поділяються на: позови з окремих договорів – договору оренди, договору лізингу тощо; позови про захист права власності; позови про право спадкування; позови з авторських прав.

Як зазначає Г. Осокіна, класифікація за матеріально-правовою ознакою має наукове і практичне значення. Загалом класифікація за матеріально-правовою ознакою не обмежується її корисністю для потреб правової статистики та узагальнення судової практики. Головне значення розглянутої класифікації позовів полягає в тому, що вона допомагає виявити і врахувати процесуальні особливості, пов'язані з розглядом того чи іншого різновиду позову. У свою чергу, знання процесуальних особливостей сприяє найбільш правильному й ефективному використанню позову як засобу судового захисту прав і законних інтересів, більш правильному і доцільному розгляду і вирішенню цивільних справ, а тим – успішному вирішенню завдань, що стоять перед відповідним юрисдикційним органом. Далі Г. Осокіна зауважує, що не всі автори одностайні в настільки високій оцінці наукової та практичної значущості матеріально-правової класифікації позовів [6, с. 77]. Так, П. Логінов, посиляючись на авторитетну думку М. Гурвича, не тільки заперечував будь-яку цінність матеріально-правової класифікації позовів, але й навіть ставив під сумнів саме її існування, вважаючи, що мова йде не про класифікацію позовів, а про їх простий перелік [1, с. 71].

Для науки цивільного процесуального права також має значення класифікація позовів на види за процесуальною ознакою. Подаючи позов, позивач може переслідувати різні цілі. Від мети позову (його змісту) або способу захисту права залежить сам характер судового рішення, тобто яке рішення хоче отримати позивач від суду. Отже, залежно від мети захисту права або законного інтересу розрізняють позови: про присудження, про визнання; перетворювальні.

Зазначимо, що Г. Осокіна заперечує ту ознаку, яку взято за основу процесуальної класифікації. В даному випадку як класифікаційну

ознаку було взято процесуальну мету. В цьому зв'язку виникає питання про існування непроцесуальної (мабуть, матеріально-правової) мети позову як рівноправної класифікаційної ознаки. Однак автори, які висувають підставою класифікації процесуальну мету, в тому числі й ті, які розглядають позов як єдність процесуальної і матеріально-правової вимог, нічого не говорять про матеріально-правову мету як класифікаційну ознаку [6, с. 79]. Мабуть, це не випадково, тому що будь-який позов має одну і єдину мету, яка полягає у захисті порушеного чи оспорюваного права або охоронюваного законом інтересу.

Така мета є одночасно і процесуальною (оскільки позивач не відмовився від позову), і матеріально-правовою (оскільки захист можливий лише за наявності матеріально-правової підстави, що лежить за межами процесу та існує незалежно від нього). Крім того, мета позову сама по собі не може виступати класифікаційною ознакою.

Оскільки всяка класифікація являє собою розподіл об'єктів за їх типовими ознаками на взаємопов'язані класи, класифікаційна ознака повинна відображати не тільки спільність класифікованої сукупності об'єктів, але й відмінність її від іншої сукупності.

Зокрема, Г. Осокіна вважає, що такою ознакою при поділі позовів на позови про присудження, позови про визнання і перетворювальні позови виступає спосіб захисту порушеного або оспорюваного права чи законного інтересу. Спосіб захисту права або інтересу, будучи предметом позову, являє собою його істотну і невід'ємну ознаку. Саме спосіб захисту права (інтересу) дозволяє поділити позови на окремі групи (класи). Кожна така група (клас) буде об'єднувати позови, подібні між собою за способом захисту (наприклад, позови про присудження), і відрізнятися від іншої групи (класу) також за способом захисту права або інтересу (наприклад, позови про присудження відрізняються від позовів про визнання і навпаки) [6, с. 81].

Отже, позови про присудження являють собою вимоги, предмет яких характеризується такими способами захисту, як добровільне чи примусове виконання підтвердженого судом обов'язку відповідача. Вони спрямовані на спонукання відповідача вчинити певні дії або утриматися від них. Таким чином, позови про присудження мають мету отримати таке рішення, яким суд підтверджує вимогу позивача і одночасно зобов'язує відповідача вчинити дії або забороняє їх здійснювати. Наприклад, позивач просить стягнути з відповідача вартість

купленої речі. Або: позивач просить суд зобов'язати співвласника будинку припинити його злам. Якщо за позовом про присудження винесено рішення, то судом видається виконавчий лист. Тому такі позови ще називають виконавчими.

Позови про визнання являють собою вимоги, предмет яких характеризується такими способами захисту, як констатація наявності або відсутності спірних прав чи законних інтересів, тобто спірного правовідношення. Нерідко їх називають установчими, оскільки вони спрямовані на встановлення наявності або відсутності спірного правовідношення. В таких випадках від суду не вимагають що-небудь змінити в правовідносинах; суд повинен лише констатувати їх існування. Отже, змістом такого позову є вимога підтвердити правовідносини. Відомо, що в ряді випадків до суду звертаються з проханням підтвердити тільки ті чи інші юридичні факти, а не правовідносини, що з них випливають. Але для цього існує окреме провадження – зі встановлення юридичних фактів. А позов про визнання спрямований не на підтвердження фактів, здатних викликати ті або інші правовідносини, що випливають із зазначених фактів, а на встановлення самих правовідносин. На відміну від позовів про присудження, які подають з приводу порушення, що відбулося, позови про визнання подають з метою попередити правопорушення. Отже, позови про визнання усувають невизначеність у праві.

Позови про визнання, у свою чергу, поділяються на позитивні і негативні. Якщо позивач просить суд підтвердити наявність правовідносин, то це – позитивний позов про визнання. Наприклад, позивач просить визнати за ним право власності на житлову будівлю, визнати його автором твору. Якщо ж позивач звертається до суду з проханням підтвердити відсутність певних правовідносин, то це – негативний позов про визнання. Наприклад, позов про визнання шлюбу недійсним.

Позови про визнання, як правило, мають преюдиціальне значення. Наприклад, позивач домогся рішення про визнання його власником житлового приміщення. Потім він подав позов про виселення відповідача з квартири, власником якої він уже визнаний. Суд, розглядаючи заявлений позов, не повинен обговорювати питання про те, хто є власником квартири, оскільки воно вже вирішено судом раніше. Суд зобов'язаний розглянути питання про виселення. Крім того, необхідно враховувати, що під час розгляду позову про присудження суд повинен спочатку з'ясувати питання про наяв-

ність або відсутність права, про його порушення і тільки після цього вирішувати питання про примус відповідача до вчинення або невчинення певних дій. Таким чином, за своєю природою позови про присудження ширші від позовів про визнання, оскільки під час їх розгляду одночасно вирішуються питання про визнання правовідношення і про примус відповідача до відновлення порушеного права.

Перетворювальні позови являють собою вимоги, предмет яких характеризується такими способами захисту, як зміна або припинення спірного правовідношення, тобто його перетворення. Мета таких позовів – змінити чи припинити існуюче між сторонами правовідношення або створити між ними нове правовідношення.

Розглядаючи класифікацію позовів за способом захисту прав і законних інтересів, важко обійти увагою дискусійне в науці цивільного процесу питання про перетворювальні позови. Так, теорія перетворювальних позовів була піддана критиці з боку О. Клейнмана, О. Добровольського та інших вчених. Проте, незважаючи на критику, теорія перетворювальних позовів має право на існування.

До типово перетворювальних позовів належать: позови про зміну розміру аліментів; позови про примусовий обмін жилого приміщення; позови про розірвання шлюбу (але не про визнання шлюбу недійсним); позови про поділ спільного майна; позови про обмін і розподіл житлових приміщень і т. п.

Таким чином, існування перетворювальних позовів і, відповідно, перетворювальних рішень – об'єктивна правова реальність, обумовлена наявністю у позивача права вимагати в односторонньому порядку зміни або припинення існуючого правовідношення, яке (право) може бути реалізовано тільки у формі судового рішення.

На думку Г. Осокіної, заслуговує уваги і підтримки пропозиція Д. Тузова про доповнення зазначених способів захисту, які виступають предметом перетворювального позову, ще одним. Мова йде про відновлення (виникнення), «зцілення» спірного матеріального правовідношення. До числа перетворювальних позовів з таким предметом належить, наприклад, позов про визнання нікчемного правочину дійсним [6, с. 86].

У сучасній теорії цивільного процесу пропонується класифікація позовів і за іншими процесуальними ознаками [11, с. 121].

Так, характер посягання на суб'єктивні права і законні інтереси суб'єктів матеріальних правовідносин обумовлює поділ позовів на такі:

а) цивільні позови як вимога про захист суб'єктивних прав і законних інтересів суб'єктів цивільних, сімейних, трудових та інших горизонтальних (приватно-правових) відносин; б) адміністративні позови як вимога про захист суб'єктивних прав і законних інтересів суб'єктів державних, адміністративних, фіскальних та інших вертикальних (публічно-правових) відносин; в) кримінальні позови як вимога про захист суб'єктивних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави від злочинних посягань.

Така класифікація позовів є загальною, тому що виходить за рамки однієї галузі права. В її основі лежить універсальне, родове поняття позову як вимоги про захист будь-якого суб'єктивного права чи законного інтересу незалежно від його галузевої приналежності і характеру посягання. Таким чином, цивільний, адміністративний і кримінальний позови – різновиди єдиного родового поняття позову.

Залежно від органу, правомочного розглядати і вирішувати цивільні та адміністративні позови, останні можуть бути класифіковані на: а) судові позови; б) третейські позови (крім адміністративних).

Судові позови, в свою чергу, поділяються на: а) цивільні позови, що розглядаються в порядку цивільного судочинства; б) адміністративні позови, що розглядаються в порядку адміністративного судочинства; в) цивільні позови, що розглядаються у порядку кримінального судочинства.

Вимога про захист суб'єктивних прав або законних інтересів суб'єктів цивільних правовідносин зазвичай розглядається в порядку цивільного судочинства. Але якщо позивач вимагає відшкодування за шкоду, завдану його майну або здоров'ю злочинним діянням, то за чинним законодавством він має право подати позов і в разі провадження у кримінальній справі з метою спільного розгляду з кримінальною справою.

Спільний розгляд цивільного позову і кримінального обвинувачення (кримінального позову) забезпечує найбільш швидке відновлення майнових прав особи, потерпілої від злочину, виключає паралелізм у роботі судів і можливість винесення суперечливих рішень за одними й тими ж питаннями.

Порядок пред'явлення, доказування, розгляду та вирішення цивільного позову в кримінальному провадженні має ряд особливостей, які, однак, не змінюють юридичної природи цієї вимоги як цивільного позову про присудження.

Практичне значення класифікації позовів залежно від органу, правомочного їх розглядати і вирішувати, полягає в тому, що дана класифікація дозволяє акцентувати увагу як на загальних рисах і властивостях позовної форми захисту прав та інтересів, так і на особливостях процедури розгляду та вирішення позовів судами загальної юрисдикції, господарськими і третейськими судами.

Ще однією підставою класифікації позовів виступає суб'єктний склад. Так, при порівнянні позовів за суб'єктним складом необхідно розрізняти: еквівалентні (рівнозначні) позови, для яких характерний повний збіг всіх його елементів: сторін, предмета і підстави; тотожні (подібні) позови, в яких при збігу предмета і підстави склад сторін той же, що і в еквівалентних позовах. Однак на відміну від останніх тотожні позови характеризуються зміною процесуального становища сторін, коли колишній позивач стає відповідачем, а колишній відповідач – позивачем; нетотожні позови, які на відміну від еквівалентних і тотожних характеризуються іншим складом сторін, коли замість первісного позивача або відповідача діє нова особа, яка раніше не брала участі у справі ні як позивач, ні як відповідач. Прикладом нетотожних позовів можуть служити прямий і регресний позови.

Велике практичне значення має такий різновид позовів, як взаємопов'язані позови. Взаємопов'язані позови являють собою вимоги про захист різних за своїм характером суб'єктивних прав та законних інтересів, які виникають з одних і тих же або різних матеріальних правовідносин, і задоволення одного з них може вплинути на юридичну долю іншого.

Залежно від суб'єктного складу взаємопов'язаних позовів і характеру впливу одного позову на інший необхідно розрізняти три різновиди взаємопов'язаних позовів. Один з них охоплюється випадками об'єктивного поєднання позовів. Другий має місце в разі пред'явлення зустрічного позову. Третій різновид взаємопов'язаних позовів представлений прямими і регресними позовами.

Оскільки позов – це вимога про захист порушеного або оспореного права чи законного інтересу, то залежно від того, чи є об'єктом цього права (інтересу) благо, що піддається грошовій оцінці, позови поділяються на майнові і немайнові. Ця класифікація позовів має практичне значення для визначення розміру судового збору.

Позови, спрямовані на захист суб'єктивних прав і законних інтересів, об'єктами яких виступають блага, що піддаються грошовій

оцінці, називаються майновими позовами. Таким чином, всякий майновий позов має свою ціну (наприклад, ціна позову про витребування майна з чужого незаконного володіння визначається вартістю відповідного майна). Розмір судового збору, що справляється за пред'явлення майнового позову, є величиною змінною, тому що визначається у відсотковому відношенні до ціни позову.

Позови, спрямовані на захист прав та інтересів, об'єктами яких є блага, що не піддаються грошовій оцінці, називаються немайновими позовами. У цьому зв'язку немайновий позов не має ціни. Тому розмір судового збору, що стягується за подання позову немайнового, є відносно постійною величиною, оскільки визначається у відсотковому або кратному відношенні до встановленого законом мінімального розміру оплати праці.

Зауважимо, що суттєвих уточнень вимагає теорія непрямих (похідних) позовів. При цьому одні й ті ж терміни, а саме «непрямий», «похідний», «груповий» використовуються для позначення різних за своєю юридичною сутністю позовів: а) позовів про захист прав та інтересів учасників корпоративних відносин, тобто свідомо визначеного складу осіб; б) позовів про захист прав та інтересів невизначеного складу осіб (наприклад, громадян-споживачів, населення) [12, с. 144–147; 13, с. 43].

У цьому зв'язку В. Ярков вважає позови на захист невизначеного кола осіб різновидом групових позовів [10, с. 91]. Н. Батаєва розмежовує групові позови та позови про захист невизначеного кола осіб за критерієм визначеності складу групи. Так, непрямі позови спрямовані на захист інтересів групи осіб, персональний склад якої заздалегідь визначений. Вони покликані, в першу чергу, захищати інтереси суб'єктів корпоративних відносин (в основі яких лежить об'єднання осіб та (або) їх капіталів з метою досягнення загальної економічної мети, отримання прибутку) [13, с. 43].

Своєрідність непрямих позовів полягає в тому, що позивачі захищають свої інтереси опосередковано, шляхом пред'явлення позову на захист іншої особи. Найчастіше пред'являють позови проти корпорації або її керівних органів. За приклад можна навести пред'явлення акціонерами позову про неправомірність продажу будівлі, що належить ПАТ, до одноосібного виконавчого органу (генерального директора) акціонерного товариства на захист інтересів цього товариства. У даному випадку акціонери повинні будуть довести, що будівлю продано, наприклад, за заниженою вартістю,

чим завдано збитків компанії і, побічно, всім її акціонерам.

Загалом такі терміни, як «непрямий (похідний)», «груповий» позов не в змозі адекватно відобразити сутність і призначення вимог про захист прав і законних інтересів завідомо визначеного кола осіб, тобто суб'єктів так званих корпоративних відносин. Як вважає Г. Осокіна, конструкція непрямих (похідних) позовів є абстрактною, суто умоглядною конструкцією, що не має міцного теоретичного фундаменту і виходу у сферу практичного правозастосування. У цьому зв'язку вона являє собою тупиковий шлях розвитку теорії позовної форми захисту прав і законних інтересів [6, с. 91].

Висновки. Таким чином, ми з'ясували, що найбільш поширеною є класифікація позовів за такими ознаками (критеріями): матеріально-правовою і процесуально-правовою. З викладеного в роботі випливає висновок про правомірність поділу позовів залежно від способу захисту права або законного інтересу на позови про присудження, про визнання і перетворювальні позови. Позови про присудження являють собою позови, предмет яких характеризується такими способами захисту, які завжди пов'язані з добровільним або примусовим виконанням підтвердженого судом обов'язку відповідача. Позови про визнання являють собою позови, предмет яких характеризується такими способами захисту, які пов'язані з констатацією наявності або відсутності спірних прав чи законних інтересів, тобто спірного матеріального правовідношення. Перетворювальні позови являють собою позови, предмет яких характеризується такими способами, як захист, зміна або припинення спірного правовідношення, тобто його перетворення. В роботі нами також розглянута і класифікація позовів за іншими процесуальними ознаками. Слід зауважити, що жодна класифікація не може бути всеохопною, повною, завершеною, тому що абсолютно різкі розмежувальні лінії не сумісні з теорією розвитку і пізнання. Оскільки матеріальний світ розвивається і змінюється, а разом з ним змінюються і доповнюються наші знання про нього, класифікації також не можуть бути незмінними. З розвитком і поглибленням знань класифікації змінюються, доповнюються, а іноді замінюються новими, більш точними класифікаціями. Таким чином, жодна класифікація не може розглядатися як всеохоплююча і завершена, оскільки необхідно враховувати діалектичну природу як самої дійсності, так і відбиваючих її знань, що знаходяться в безперервному процесі зміни і розвитку. Перспективою подальших

досліджень є розвиток класифікації позовів за практичне застосування проаналізованих критеріями, а також подальше теріїв класифікації.

Список використаних джерел

1. Гурвич М. А. Лекции по советскому гражданскому процессу / М. А. Гурвич. – М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1950. – 431 с.
2. Добровольский А. А. Исковая форма защиты права / А. А. Добровольский. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1965. – 230 с.
3. Клейнман А. Ф. Советский гражданский процесс / А. Ф. Клейнман. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1976. – 510 с.
4. Комаров В. В. Цивільне процесуальне право України. Практика застосування : навч. посіб. / В. В. Комаров. – Харків : Основа, 2003. – 288 с.
5. Кройтор В. А. Защита прав и интересов в суде : науч.-практ. пособие / В. А. Кройтор. – 3-е изд., изм. и доп. – Харьков : Эспада, 2002. – 528 с.
6. Осокина Г. Л. Иск (теория и практика) / Г. Л. Осокина. – М. : Городец, 2000. – 192 с.
7. Тертишников В. І. Цивільний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / В. І. Тертишников. – Вид. 6-те, допов. та перероб. – Харків : Консум, 2002. – 408 с.
8. Гражданский процесс : учебник / под ред. М. К. Треушникова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Городец, 2007. – 784 с.
9. Гражданский процесс : учебник / под ред. А. Г. Коваленко, А. А. Мохова, П. М. Филиппова. – М. : Контракт ; Инфра-М, 2008. – 448 с.
10. Гражданский процесс : учебник / под ред. В. В. Яркова. – М. : Волтерс Клувер, 2006. – 703 с.
11. Тихоня В. Г. Гражданский процесс : учебник / В. Г. Тихоня. – 2-е изд., перераб. – Минск : ТетраСистемс, 2013. – 496 с.
12. Аболонин Г. О. Групповые иски в законодательстве и судебной практике США / Г. О. Аболонин // Российский юридический журнал. – 1997. – № 1. – С. 144–147.
13. Батаева Н. Необходимо ввести институт группового иска / Н. Батаева // Российская юстиция. – 1998. – № 10. – С. 43–45.

Надійшла до редколегії 11.12.2015

ПУЛЬ С. І. ОСОБЕННОСТИ КЛАССИФИКАЦИИ ИСКОВ В ГРАЖДАНСКОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ

Выявлены особенности классификации исков в гражданском судопроизводстве. Проанализированы различные признаки такой классификации. Определено, что классификация исков возможна по материально-правовому и процессуально-правовому признакам. Утверждается, что по материально-правовому признаку классификация исков соответствует отрасли права. Исследовано, что в зависимости от цели защиты субъективного права или законного интереса различают иски: о присуждении, о признании, преобразовательные. Выделены также следующие признаки для классификации: характер посягательства на субъективные права и законные интересы субъектов материальных правоотношений; орган, правомочный рассматривать и разрешать гражданские и административные иски; субъектный состав.

Ключевые слова: иск, классификация исков, предъявление иска, характер посягательства, субъектный состав, косвенный (производный) иск, групповой иск.

PUL S. I. FEATURES OF THE COMPLAINS' CLASSIFICATION IN CIVIL PROCEEDINGS

The features of the classification of complains in civil proceedings have been clarified in the article. Various features of this classification have been analyzed. It is determined that the classification of complains is possible according to material and legal, procedural and legal features. It is alleged that classification of complains according to material and legal feature corresponds to the branch of law. It is studied that depending on the purpose of the protection of the subjective right or legitimate interest we distinguish complains: about adjudgement, recognition, transforming ones. The following features for the classification have been also outlined: the nature of infringement on substantive rights and legitimate interests of the subjects of material relations; the authority competent to hear and determine civil and administrative complains; subject composition.

It is concluded that the complains about adjudgement are the lawsuits, where the object is characterized by such means of protection that are always associated with the voluntary or forced execution of the defendant's obligation confirmed by the court. Complains about recognition are lawsuits, where the object is characterized by means of protection associated with the statement of the presence or absence of disputed rights or legitimate interests, i.e., the disputed material legal relation. Transforming complains are lawsuits, where the object is characterized by such means as defense, modification or termination of the disputed legal relation, that is, its transformation.

It is noted that none of the classifications can not be comprehensive, complete, completed, because absolutely sharp dividing lines are not compatible with the theory of development and cognition. With the development and deepening of the knowledge classifications are changed, supplemented and sometimes replaced by new, more accurate ones.

Keywords: *complain, classification of complains, filing a complain, the nature of abuse, subject composition, indirect (derived) complain, class-action lawsuit.*

УДК 347.121.2

О. О. СЕРЕБРЯНИК,

*здобувач відділу проблем цивільного, трудового і підприємницького права
Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*

ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОСОБУ В СИСТЕМІ ОБ'ЄКТІВ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Досліджено місце інформації про особу в системі об'єктів цивільних прав. Зроблено висновок про самостійне місце інформації в системі об'єктів цивільних прав. Обґрунтовано позицію щодо віднесення інформації про особу до особистих нематеріальних благ.

Ключові слова: *інформація, об'єкти цивільних прав, система, оборотоздатність.*

Serebrianiuk, O.O. (2015), "Determining the place of information about a person in the system of the objects of civil rights" ["Vyznachennia mistisia informatsii pro osobu v systemi ob'ektiv tsyvilnykh prav"], *Pravo i Bezpeka*, No. 4, pp. 132–136.

Постановка проблеми. Визначення місця інформації про особу в системі об'єктів цивільних прав є актуальним напрямом наукових досліджень, адже місце цієї інформації як об'єкта цивільного права визначається у двох напрямках – як самостійного об'єкта та як одного з видів нематеріальних благ. Інформація про особу має властивий для неї окремий зв'язок з особою. Цей зв'язок можна охарактеризувати як ідентифікаційний, тобто такий, що індивідуалізує особу через інформацію про неї. Тому можна гіпотетично припустити, що її місце серед об'єктів цивільних прав має певні властивості. Саме це питання потребує свого наукового розв'язання з метою розробки законодавчих новацій щодо цього об'єкта.

Стан дослідження. Проблема визначення місця інформації в системі об'єктів цивільних прав досліджувалась у наукових працях І. Л. Бачило, В. М. Брижко, А. Б. Венгерова, В. А. Копилова, Т. А. Костецької, О. В. Кохановської, Є. В. Петрова, Т. М. Слінько, С. О. Сліпченка, В. С. Цимбалюка, С. В. Шевчука, Р. Б. Шишки. Ці науковці розглядали місце інформації в системі об'єктів цивільних прав, однак в їх дослідженнях не виділявся термін «інформація про особу», що позначилось на його невизначеності в системі об'єктів цивільних прав. Крім того, в науковій літературі обґрунтовується позиція, що у зв'язку з постійним збільшенням спектра вищ, які визначаються як об'єкти цивільних

прав, питання їх системності набуває особливої актуальності [1, с. 152]. Вказане підкреслює актуальність дослідження проблематики щодо визначення місця інформації про особу в системі об'єктів цивільних прав.

Мета статті – виявити місце інформації про особу в системі об'єктів цивільних прав. Для досягнення окресленої мети необхідно встановити логічний зв'язок та співвідношення будь-якої системи як філософської категорії з поняттям «система об'єктів цивільних прав» та через семантику цих категорій охарактеризувати місце інформації про особу в системі об'єктів цивільних прав.

Виклад основного матеріалу. Термін «система» має грецьке походження і означає ціле, складене з частин. Іншими словами, система – це сукупність взаємозв'язаних елементів, які утворюють певну цілісність [2, с. 112]. Системою можна назвати тільки такий комплекс вибірково залучених компонентів, у яких взаємодія та відносини набувають характеру взаємодії компонентів на отримання сфокусованого корисного результату. Конкретним механізмом взаємодії компонентів є звільнення їх від надлишкових ступенів свободи, не потрібних для отримання конкретного результату, і, навпаки, збереження всіх тих ступенів свободи, які сприяють отриманню результату [3, с. 35]. Стосовно системи об'єктів цивільних прав В. О. Лапач підкреслював, що об'єкти цивільних прав – це